

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พัฒนาการของเทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการดำเนินงานขององค์กรและการเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานได้หลายรูปแบบ นอกจากนี้ สังคมสารสนเทศทำให้สารสนเทศเข้ามาเกี่ยวข้องกับทุก ๆ เรื่องในชีวิตประจำวัน แต่จะเป็นสารสนเทศด้านใดมีความลึกซึ้งเพียงใด ก็ขึ้นอยู่กับลักษณะหน้าที่ภารกิจของหน่วยงานหรือบุคคลนั้น ๆ ซึ่งจะเห็นได้ว่าหน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ จำเป็นต้องใช้สารสนเทศตลอดเวลาไม่ว่าจะเป็นการศึกษา การประกอบอาชีพ การดำรงชีพ สารสนเทศมีบทบาทต่อมนุษย์มากเกินกว่าที่มนุษย์ตระหนักถึง (ประภาวดี สืบสนธิ์, 2543, หน้า 8) ข้อมูลข่าวสารได้ขยายตัวไปอย่างรวดเร็วมากจนกระทั่งห้องสมุดจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบหรือนโยบายการพัฒนาทรัพยากรห้องสมุดให้สอดคล้องกับภาวะการที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน (ศิริดา มาละสาย, 2541, หน้า 1)

ห้องสมุดจึงมิใช่เป็นสถานที่ที่มีทรัพยากรสารสนเทศที่มีหนังสือเท่านั้น หากแต่ยังมีทรัพยากรสารสนเทศในรูปแบบอื่น ๆ ที่สามารถให้ประโยชน์ ต่อการศึกษาค้นคว้าแก่ผู้ใช้ได้ เช่น ฐานข้อมูลสำเร็จรูปต่าง ๆ ที่สืบค้นด้วยคอมพิวเตอร์ รวมทั้งให้บริการวัสดุสารสนเทศ จากแหล่งสารสนเทศอื่น ๆ ทั้งที่มีอยู่ในประเทศหรืออยู่ต่างประเทศ โดยผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต วิชาการทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามามีบทบาทสำคัญในการดำเนินงาน และห้องสมุดได้การเปลี่ยนรูปแบบของทรัพยากรสารสนเทศ และปรับปรุงการให้บริการเพื่อสนองความต้องการของผู้ใช้ ห้องสมุดจึงจำเป็นต้องจัดหาทรัพยากรประเภทต่าง ๆ อาทิ หนังสือ วารสาร โสตทัศนวัสดุ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ ตลอดจนดูแลให้ทรัพยากร

เหล่านั้นมีความทันสมัยเพียงพอกับความต้องการของผู้ใช้ (สุภาพร สมจิตต์, 2541, หน้า 2)

ห้องสมุดเปลี่ยนแปลงไปมาน้อยเพียงใด ย่อมเป็นไปตามสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคม ห้องสมุดทั่วโลกประสบปัญหาต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกที่มีผลกระทบต่อการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศห้องสมุด การทะลั้กทะลายของสารสนเทศ ความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการในสาขาต่าง ๆ โดยเฉพาะทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นไปอย่างกว้างขวางและรวดเร็ว ทำให้มีการผลิต การพิมพ์ และการเผยแพร่ความรู้ใหม่ ๆ ในรูปแบบต่าง ๆ เป็นจำนวนมากจนเกินพิกัด อีกทั้งการเพิ่มปริมาณก็เป็นไปแบบทวีคูณ การผลิตทรัพยากรเหล่านี้มีผู้พิมพ์เผยแพร่ออกมาในรูปของสิ่งตีพิมพ์ วัสดุย่อส่วน และวัสดุอิเล็กทรอนิกส์ ทรัพยากรห้องสมุดมีอายุการใช้งานสั้นลง และล้าสมัยเร็ว (พิมลพรรณ ประเสริฐวงษ์ เรพเพอร์, 2536, หน้า 3) ห้องสมุดต้องปรับตัวสู่การเป็นห้องสมุดในโลกไร้พรมแดน การจัดหาทรัพยากรสารสนเทศในยุคดิจิทัล วัสดุตีพิมพ์รูปแบบของดิจิทัล ฐานข้อมูลเฉพาะด้าน (ยีน ภู่วรรณ, 2550, หน้า 1) โดยมีฝ่ายพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศเป็นผู้รับผิดชอบ

ฝ่ายพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศ หรือฝ่ายจัดหาทรัพยากรห้องสมุด เป็นงานที่มีความสำคัญอันดับแรกของห้องสมุด เนื่องจากการดำเนินเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพยากรสารสนเทศประเภทต่าง ๆ เพื่อให้บริการแก่ผู้ใช้ ประสิทธิภาพของการพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศที่ดีจะนำไปสู่การบริการที่ถูกต้อง ตรงตามความต้องการของผู้ใช้สารสนเทศ ทั้งนี้เนื่องจากสารสนเทศที่จัดหาเข้ามาไว้ในห้องสมุดจะมีเพียงพอ ตรงกับความต้องการหรือไม่ขึ้นอยู่กับจัดการด้านการพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศ การใช้งบประมาณที่ได้รับสามารถใช้จ่ายได้อย่างประหยัดและคุ้มค่า อีกทั้งราคาของสารสนเทศประเภทต่าง ๆ นั้นเพิ่มขึ้น ดังนั้นการดำเนินงานด้านพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศ จึงเป็นการดำเนินงานที่มีความสำคัญ และจำเป็นต้องมีบุคคลและหน่วยงานที่ทำหน้าที่นี้โดยตรงในสถาบัน

การพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศ (collection development) เป็นกระบวนการในการรวบรวมสื่อชนิดต่าง ๆ ไว้เพื่อบริการโดยการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศ

ให้สอดคล้องกับความต้องการและความจำเป็นของผู้ใช้ (สุวดี สุขอนันต์, 2545ก, หน้า 2) การจัดหาทรัพยากรสารสนเทศ จึงต้องตรงกับความต้องการอย่างแท้จริง เพื่อลดต้นทุนในการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศ และเพื่อสนองตอบต่อการใช้บริการของผู้ใช้ห้องสมุดได้อย่างรวดเร็ว (พรรณดาว รัตชะดาว, 2544 , หน้า 13) การจัดหาทรัพยากรสารสนเทศให้สอดคล้องและเพียงพอกับความต้องการนั้น ถ้าผู้ใช้ได้มีส่วนร่วมก็จะทำให้ประสบความสำเร็จมากยิ่งขึ้น รวมทั้งมีสิทธิ์ที่จะบอกความต้องการของตนได้ การจัดบริการในห้องสมุดจะต้องตระหนักในความจริง เพื่อที่จะได้จัดบริการเพื่อตอบสนองความต้องการในการเรียนรู้ของบุคคลได้อย่างเต็มที่ (ทองอยู่ แก้วไทรชะ, 2543, หน้า 16)

ห้องสมุดทั่วไปจะให้ผู้มีส่วนร่วมในการเสนอแนะว่าห้องสมุดควรจัดหาหนังสือหรือทรัพยากรอื่น ๆ อะไรบ้างที่ตนสนใจหรือต้องการใช้มาไว้ในห้องสมุด ซึ่งห้องสมุดบางแห่งอาจมีสมุดหรือแบบฟอร์มสำหรับกรอกรายชื่อหนังสือหรือทรัพยากรอื่น ๆ พร้อมรายละเอียดทางบรรณานุกรมที่ผู้ใช้ต้องการ บรรณารักษ์ฝ่ายพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศก็จะนำมาพิจารณา (ชาดาศักดิ์ วชิรปรีชาพงษ์, 2527, หน้า 16) การเลือกทรัพยากรสารสนเทศอาจมีตัวแทนของแต่ละหน่วยงานทำหน้าที่เลือกทรัพยากรสารสนเทศสารสนเทศของหน่วยงานตนเอง โดยตัวแทนเหล่านี้เป็นสมาชิกในคณะกรรมการที่แต่งตั้งขึ้น ทำหน้าที่ประสานงานด้านการเลือกระหว่างหน่วยงานของตนกับส่วนกลาง การเลือกในรูปคณะกรรมการนี้ ทำให้การเลือกมีแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน ผู้ใช้มีส่วนร่วมในการเลือกทรัพยากรสารสนเทศที่ต้องการใช้ มีการช่วยเหลือและแก้ปัญหาาร่วมกัน ทำให้ทรัพยากรสารสนเทศที่เลือกมีคุณภาพ และสอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้มากที่สุด (ประยงค์ศรี พัฒนกิจจำรูญ, 2546, หน้า 166) ถ้าหากเลือกไม่รอบคอบและจัดหาทรัพยากรห้องสมุดที่ไม่มีคุณค่าหรือไม่ตรงกับความต้องการของผู้ใช้ นอกจากจะเป็นการสูญเปล่าอย่างมากแล้วยังเป็นการสิ้นเปลืองงบประมาณในการจัดเตรียม การดูแลรักษา และเนื้อที่ในการจัดเก็บ (ชาดาศักดิ์ วชิรปรีชาพงษ์, 2527, หน้า 1)

จากการศึกษาเกี่ยวกับห้องสมุดวิทยาศาสตร์สุขภาพ พบว่า กระจายอยู่ตามคณะหรือสถาบันในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ที่มีการสอนในสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ ซึ่งมี

วัตถุประสงค์เพื่อผลิตบุคลากรทางด้านวิทยาศาสตร์สุขภาพในระดับต่าง ๆ โดยมุ่งเน้นให้นักศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง เพิ่มเติมจากความรู้ที่ได้รับจากอาจารย์ผู้สอน ตำราเรียน และสารสนเทศทางการแพทย์ ซึ่งในปัจจุบันทรัพยากรสารสนเทศทางการแพทย์มีราคาแพง และมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วกว่าสารสนเทศในสาขาอื่น ๆ ดังนั้นการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศทางการแพทย์ จะต้องมึนโยบายและการวางแผนที่ดี โดยเฉพาะให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศ โดยเฉพาะฝ่ายบริหารของหน่วยงานและผู้ใช้บริการห้องสมุด

ผู้วิจัยในฐานะบุคลากรห้องสมุด จึงมีความสนใจที่จะศึกษา การมีส่วนร่วมในการพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุดวิทยาศาสตร์สุขภาพ ความคิดเห็นต่อปัญหาทรัพยากรสารสนเทศ และความต้องการในการมีส่วนร่วมพัฒนาหาทรัพยากรสารสนเทศ ห้องสมุดวิทยาศาสตร์สุขภาพ เพื่อผลการวิจัยที่ได้จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุดวิทยาศาสตร์สุขภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในการพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุดวิทยาศาสตร์สุขภาพ
2. เพื่อศึกษาปัญหาการใช้ทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุดวิทยาศาสตร์สุขภาพ
3. เพื่อศึกษาความต้องการทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุดวิทยาศาสตร์สุขภาพ
4. เพื่อศึกษาความคิดเห็นต่อขั้นตอนและวิธีการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุดวิทยาศาสตร์สุขภาพ

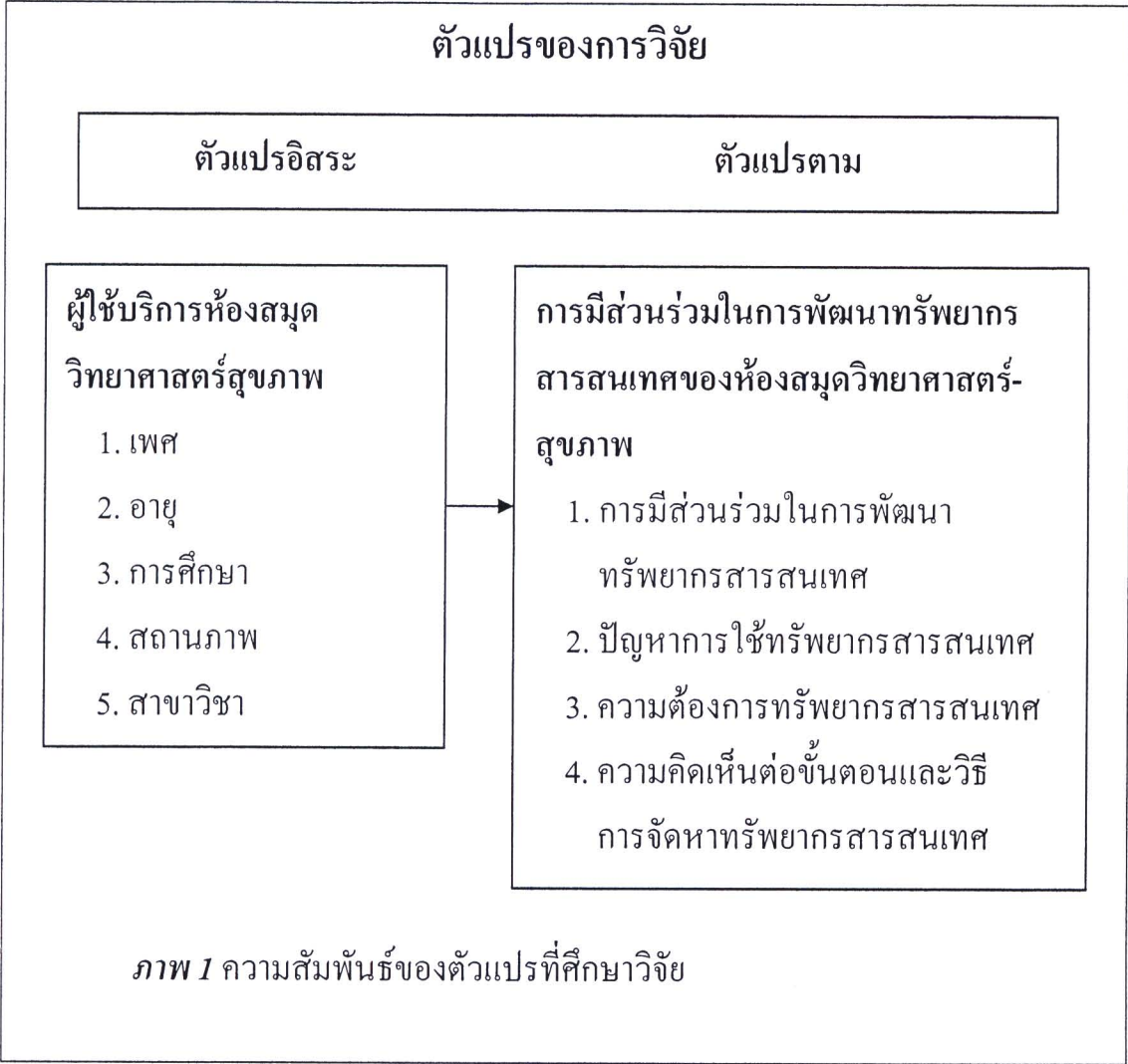
สมมติฐานของการวิจัย

1. ผู้ใช้ห้องสมุด ที่มีเพศ อายุ การศึกษา สถานภาพ และสังกัดสาขาที่ต่างกัน มีปัญหาการใช้ทรัพยากรสารสนเทศแตกต่างกัน
2. ผู้ใช้ห้องสมุด ที่มีเพศ อายุ การศึกษา สถานภาพ และสังกัดสาขาที่ต่างกัน มีความต้องการทรัพยากรสารสนเทศแตกต่างกัน
3. ผู้ใช้ห้องสมุด ที่มีเพศ อายุ การศึกษา สถานภาพ และสังกัดสาขาที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อขั้นตอนและวิธีการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศแตกต่างกัน

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้ มุ่งศึกษาการมีส่วนร่วมในการพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุดวิทยาศาสตร์สุขภาพ สภาพปัญหา ความต้องการ และความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุดวิทยาศาสตร์สุขภาพ ทำการสำรวจความคิดเห็นของผู้ใช้ห้องสมุดวิทยาศาสตร์สุขภาพ ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการศึกษาไว้ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย คือ นักศึกษา ผู้ปฏิบัติงานทางการแพทย์ของห้องสมุดวิทยาศาสตร์สุขภาพ จำนวน 2 แห่ง ได้กำหนดเป็นกลุ่มตัวอย่าง โดย สูตรของ Yamane (อ้างถึงใน สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, กลุ่มงานฝึกอบรมการวิจัย, 2547, หน้า 127) ในการคำนวณหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างจากประชากรทั้งสิ้น 1,200 คน โดยกำหนดความเชื่อมั่นที่ร้อยละ 95 ค่าความคลาดเคลื่อนของการสุ่มเท่ากับ .05 ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 300 คน

นิยามศัพท์เฉพาะ

ทรัพยากรสารสนเทศ หมายถึง วัสดุที่มีการบันทึกความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร ข้อเท็จจริง และความคิดต่าง ๆ ไว้ โดยใช้ภาษา สัญลักษณ์ ภาพ และเสียง ในรูปของ วัสดุตีพิมพ์ และวัสดุไม่ตีพิมพ์ รวมถึงสื่ออิเล็กทรอนิกส์ด้วย

การพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศ หมายถึง กระบวนการที่ประกอบด้วยกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศ ให้สอดคล้องและตรงกับความต้องการของผู้ใช้บริการ

การจัดหาทรัพยากรสารสนเทศ หมายถึง กระบวนการ หรือวิธีการเพื่อให้ได้ทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุด โดยวิธีการจัดซื้อ การขอและวิธีรับบริจาค การแลกเปลี่ยน การบอกรับวารสาร การผลิตหรือจัดทำขึ้นเอง

การมีส่วนร่วมในการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศ หมายถึง การที่ผู้ให้บริการได้แนะนำสั่งซื้อทรัพยากรสารสนเทศ เข้าห้องสมุด

ห้องสมุดวิทยาศาสตร์สุขภาพ หมายถึง ห้องสมุดในกลุ่มสาขาทางด้านสุขภาพ และอนามัยประกอบด้วย สาขาแพทยศาสตร์ สาขาทันตแพทยศาสตร์ สาขาสาธารณสุขศาสตร์ สาขาพยาบาลศาสตร์ สาขาเภสัชศาสตร์ และสาขาสหเวชศาสตร์ ในจังหวัดปทุมธานี และจังหวัดนครนายก

ผู้ใช้ห้องสมุด หมายถึง นักศึกษาและผู้ปฏิบัติงานทางการแพทย์ ที่ใช้บริการห้องสมุดวิทยาศาสตร์สุขภาพในจังหวัดปทุมธานี และจังหวัดนครนายก

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

จากการวิจัยครั้งนี้ เพื่อศึกษาสภาพและปัญหา ความต้องการ ความคิดเห็นในการ จัดหาทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุดวิทยาศาสตร์สุขภาพ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ ต่อไปนี้

1. ทำให้ทราบการมีส่วนร่วมของผู้ใช้บริการในจัดหาทรัพยากรสารสนเทศของ ห้องสมุดวิทยาศาสตร์สุขภาพ
2. ทำให้ทราบข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้ใช้บริการห้องสมุดที่มีต่อการ จัดหาทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุดวิทยาศาสตร์สุขภาพ
3. เพื่อเป็นแนวทางในการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุดวิทยาศาสตร์ สุขภาพ